

ISSN: 2181-9416



# ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА ☆ LAWYER HERALD

ХУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ



CYBERLENINKA



НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ  
БИБЛИОТЕКА  
LIBRARY.RU



ISSN 2181-9416

Doi Journal 10.26739/2181-9416

# ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

1 СОН, 2 ЖИЛД

---

## ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 1, ВЫПУСК 2

---

## LAWYER HERALD

VOLUME 2, ISSUE 1



TOSHKENT - 2021

ДАВЛАТ ВА ҲУҚУҚ НАЗАРИЯСИ ВА ТАРИХИ. ҲУҚУҚИЙ  
ТАЪЛИМОТЛАР ТАРИХИ

- 1. ХУЖАНАЗАРОВ Азизжон Анварович**  
“ҲУҚУҚИЙ ЭКСПЕРТИЗА” ИНСТИТУТИНИНГ НАЗАРИЙ  
ЖИҲАТЛАРИ.....9
- 2. ТУРАЕВ Акмал Панжиевич**  
ҲУҚУҚНИ АМАЛГА ОШИРИШ САМАРАДОРЛИГИГА ЭРИШИШ  
ИСТИҚБОЛЛАРИ.....19
- КОНСТИТУЦИЯВИЙ ҲУҚУҚ. МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ. МОЛИЯ  
ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ**
- 3. ЗУЛФИҚОРОВ Шерзод Хуррамович**  
ПАРЛАМЕНТ НАЗОРАТИНИ АМАЛГА ОШИРИШДА ДЕПУТАТЛАР  
ФАОЛЛИГИНИ КУЧАЙТИРИШНИНГ ИЛМИЙ-АМАЛИЙ  
ЖИҲАТЛАРИ.....28
- 4. ҲАМРОЕВ Элдор Отамуродович**  
“ДАВЛАТ ПОЙТАХТИ” ТУШУНЧАСИ ВА УНИНГ ҲУҚУҚИЙ  
БЕЛГИЛАРИ.....40
- 5. НОРМУХАМЕДОВА Сурайёхон Бобир қизи**  
К ВОПРОСУ О ПРИМЕНЕНИИ ПРИНЦИПОВ АДМИНИСТРАТИВНЫХ  
ПРОЦЕДУР В СФЕРЕ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ КОРРУПЦИИ.....49
- ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ. ОИЛА  
ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ**
- 6. РАҲМАТОВ Анвар Исламович**  
СПОРТДА ИНТЕЛЛЕКТУАЛ МУЛКНИ ШАРТНОМАВИЙ ТАРТИБГА  
СОЛИШ МАСАЛАЛАРИ.....63
- 7. ТОШБОЕВА Робия Собировна**  
РЕФОРМИРОВАНИЕ ПРИРОДНОРЕСУРСОВОЙ КАДАСТРОВОЙ  
СИСТЕМЫ УЗБЕКИСТАНА: СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ И ПУТИ  
ИХ ПРАВОВОЙ РЕГЛАМЕНТАЦИИ.....74
- 8. МУКУМОВ Бобур Мелибой уғли**  
ПРОБЛЕМЫ ЗАКОНОДАТЕЛЬНОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ИЗЪЯТИЯ  
ЗЕМЕЛЬНЫХ УЧАСТКОВ ДЛЯ ГОСУДАРСТВЕННЫХ И  
ОБЩЕСТВЕННЫХ НУЖД В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН.....86
- 9. МАДУМАРОВ Талантбек Толибжонович**  
МИКРОКРЕДИТ ТАШКИЛОТЛАРИНИ ҚАЙТА ТАШКИЛ ЭТИШ ВА  
ТУГАТИШ АСОСЛАРИ ВА ТАРТИБИ.....98

- 10. ХУДАЙБЕРДИЕВА Гулнора Аманмуродовна**  
ТУРДОШ ҲУҚУҚЛАРНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИНИ  
ТАКОМИЛЛАШТИРИШ: ХОРИЖИЙ ВА МИЛЛИЙ ТАЖРИБА.....120

**МЕҲНАТ ҲУҚУҚИ. ИЖТИМОИЙ ТАЪМИНОТ ҲУҚУҚИ**

- 11. МУСАЕВ Бекзод Турсунбоевич**  
МЕҲНАТ МИГРАЦИЯСИ ВА БАНДЛИК СОҲАСИДА ХУСУСИЙ  
БАНДЛИК АГЕНТЛИКЛАРИ ФАОЛИЯТИНИНГ ҲУҚУҚИЙ  
ТАРТИБГА СОЛИШ БЎЙИЧА ЕВРОПА ИТТИФОҚИ  
ТАЖРИБАСИ..... 119

- 12. МАРИПОВА Севархон Арибжановна**  
МЕҲНАТ НИЗОЛАРНИ ҲАЛ ЭТИШДА МЕДИАЦИЯ  
ИНСТИТУТИНИНГ АҲАМИЯТИ (НАЗАРИЯ ВА  
АМАЛИЁТ).....132

- 13. ҚУЧҚАРОВ Хамидулло Абдурасулович**  
МЕҲНАТ НИЗОЛАРИНИ СУДГАЧА ВА СУД ТАРТИБИДА КЎРИБ  
ЧИҚИШНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ.....140

**ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ  
ОЛИШ. КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ**

- 14. ОТАЖОНОВ Аброржон Анварович,**  
**КУШБАКОВ Дилшод Мусурмонкулович**  
МАСТЛИК ҲОЛАТИДА ЖИНОЯТ СОДИР ЭТГАН ШАХСЛАРНИНГ  
ЖИНОИЙ ЖАВОБГАРЛИГИ ВА УНГА ҚАРШИ КУРАШИШНИНГ  
ЖИНОЯТ-ҲУҚУҚИЙ ЧОРАЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ.....151

- 15. АЛЛАНОВА Азизахон Авазхоновна**  
ҚОНУНГА ХИЛОФ РАВИШДА ЧЕТ ЭЛГА ЧИҚИШ ЁКИ ЎЗБЕКИСТОН  
РЕСПУБЛИКАСИГА КИРИШ УЧУН ЖИНОИЙ ЖАВОБГАРЛИК:  
МУАММО ВА ТАКЛИФ.....166

- 16. АЧИЛОВ Алишер Темирович**  
ХОРИЖИЙ ДАВЛАТЛАР ҚОНУНЧИЛИГИДА ТАШҚИ ИҚТИСОДИЙ  
ФАОЛИЯТ СОҲАСИДАГИ ЖИНОЯТЛАР УЧУН ЖАВОБГАРЛИКНИНГ  
ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ .....175

- 17. НУРМУҲАММЕДОВА Гўзалхон Баходировна**  
КОРРУПЦИЯ БИЛАН БОҒЛИҚ ЖИНОЯТЛАР ПРОФИЛАКТИКАСИ  
МЕХАНИЗМЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ: УСУЛЛАРИ ВА  
ЙЎНАЛИШЛАРИ.....189

**18. АЗИМОВ Тохир Саидович**  
«ЖАМОАТ ТАРТИБИ» ВА «ЖАМОАТ ХАВФСИЗЛИГИ»  
ТУШУНЧАЛАРИНИНГ ЎЗARO ФАРҚЛАНИШИ ҲАМДА  
БОҒЛИҚЛИГИНИНГ ИЛМИЙ ТАҲЛИЛИ.....202

**ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИ. КРИМИНАЛИСТИКА, ТЕЗКОР-  
КИДИРУВ ҲУҚУҚ ВА СУД ЭКСПЕРТИЗАСИ**

**19. ЮГАЙ Людмила Юрьевна,**  
**ГАДЖИЕВ Хагани Моҳуббат оглы**  
ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЦИФРОВОЙ ЭКСПЕРТИЗЫ ПРИ ДОКАЗЫВАНИИ  
ФАКТА РАСПРОСТРАНЕНИЯ ЛОЖНОЙ ИНФОРМАЦИИ В  
ИНТЕРНЕТЕ.....208

**20. ХАЛИЛОВ АКРАМ УТАМУРАДОВИЧ**  
СУД ЭКСПЕРТИЗА ЛАБОРАТОРИЯЛАРИНИНГ АККРЕДИТАЦИЯСИ -  
СУД ЭКСПЕРТИЗА ФАОЛИЯТИНИ ЯНАДА ТАКОМИЛЛАШТИРИШ  
ЙЎНАЛИШЛАРИДАН БИРИ.....219

**ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ**

**21. ГАФУРОВА Нозимахон Эльдаровна**  
ПРАВОВОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ДОСТУПА К ПЕЧАТНОЙ ИНФОРМАЦИИ  
У ЛИЦ С ИНВАЛИДНОСТЬЮ В УЗБЕКИСТАНЕ.....229

**22. ВАЛИЖОНОВ Далер Дилшодович**  
ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ МЕЖДУНАРОДНО – ПРАВОВЫХ ОСНОВ  
СОТРУДНИЧЕСТВА ОРГАНОВ ПРОКУРАТУРЫ В БОРЬБЕ С  
ПРЕСТУПНОСТЬЮ.....238

**ҲУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА**

**23. ЮЛДАШОВ Абдумумин**  
ГЕОГРАФИК КЎРСАТКИЧ ТУШУНЧАСИ ВА ИҚТИСОДИЁТНИ  
МУСТАҲКАМЛАШДА УНИНГ ТУТГАН ЎРНИ.....249

**24. МИРУКТАМОВА Феруза Лутфуллаевна**  
ОБ ОПЫТЕ ПРАКТИЧЕСКОГО ПРИМЕНЕНИЯ В ОТНОШЕНИИ  
НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ МЕР ОТВЕДЕНИЯ И ТЕХНОЛОГИЙ  
ВОССТАНОВИТЕЛЬНОГО ПРАВОСУДИЯ В ЗАРУБЕЖНЫХ  
СТРАНАХ И УЗБЕКИСТАНЕ.....258

**25. ЯКУБОВА Ирода Бахромовна, ЯКУБОВ Ойбек**  
ШАХСИЙ ҲАЁТ ДАХЛСИЗЛИГИ МАСАЛАЛАРИНИНГ ЎЗБЕКИСТОН  
ҲАМДА ЧЕТ ЭЛ МАМЛАКАТЛАРИ ҚОНУНЧИЛИГИ БЎЙИЧА  
ҚИЁСИЙ ТАҲЛИЛИ.....268

# ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

**ҚУЧҚАРОВ Хамидулло Абдурасулович**

Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги қошидаги  
Юристлар малакасини ошириш маркази доценти,  
юримдик фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)  
E-mail: kuchkarovk@bk.ru

## МЕХНАТ НИЗОЛАРИНИ СУДГАЧА ВА СУД ТАРТИБИДА КЎРИБ ЧИҚИШНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ

**For citation (иктибос келтириш учун, для цитирования):**  
ҚУЧҚАРОВ Х.А. МЕХНАТ НИЗОЛАРИНИ СУДГАЧА ВА СУД  
ТАРТИБИДА КЎРИБ ЧИҚИШНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ  
МАСАЛАЛАРИ // Юрист ахборотномаси – Вестник юриста – Lawyer herald.  
№ 1 (2021), Б. 140-150.



1 (2021) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2021-1-13>

### АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада меҳнат низоларини суд тартибида ва судсиз тартибда кўришнинг ўзига ҳос жиҳатлари, афзаллик ва муаммоли ҳолатлар, шунингдек, бу борада қонунчилигимизда мавжуд ҳолатларни тартибга солишга қаратилган нормаларни такомиллаштирига оид таклифлар илгари сурилган.

**Калит сўзлар:** Ходим, иш берувчи, суд, судья, касаба уюшмаси, муддат, давлат божи, ҳал қилув қарори, ажрим, меҳнат низоси, комиссия, ижро ҳужжати.

**КУЧКАРОВ Хамидулло Абдурасулович**

Доцент Центра повышения квалификации юристов  
при Министерстве юстиции Республики Узбекистан,  
доктор философии по юридическим наукам (Phd)

E-mail: kuchkarovk@bk.ru

## **ВОПРОСЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ДОСУДЕБНОГО И СУДЕБНОГО РАССМОТРЕНИЯ ТРУДОВЫХ СПОРОВ**

### **АННОТАЦИЯ**

В статье представлены особенности, преимущества и недостатки рассмотрения трудовых споров в судебном и досудебном порядках, а также предложения по совершенствованию норм, регулирующих существующих положений в нашем законодательстве.

**Ключевые слова:** Сотрудник, работодатель, суд, судья, профсоюз, срок, госпошлина, решение, определение, трудовой спор, комиссия, исполнительный документ.

---

**KUCHKAROV Hamidullo**

Associate Professor at the Lawyers' Training  
Center under the Ministry of Justice of the Republic of  
Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

E-mail: kuchkarovk@bk.ru

## **ISSUES OF IMPROVING PRE-TRIAL AND JUDICIAL REVIEW OF LABOR DISPUTES**

### **ANNOTATION**

This article presents the specifics, advantages and disadvantages of dealing with labor disputes in court and out of court, as well as proposals to improve the rules governing the existing cases in our legislation.

**Keywords:** Employee, employer, court, judge, trade union, term, state duty, decision, ruling, labor dispute, commission, executive document.

Мамлакатимизда амалга оширилаётган ислохотлардан кўзланган асосий мақсад фуқароларнинг яхши яшаши учун муносиб шароит яратиш, уларнинг конституциявий ҳуқуқларини таъминлаш ва ҳимоя қилиш, бу борада суд ҳокимияти мустақиллигини таъминлаш, уни фуқаролар ҳуқуқ ва эркинликларини ишончли ҳимоя қила оладиган мустақил давлат институтига айлантириш масаласига қаратилган.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёев 2020 йил 29 декабрдаги Олий Мажлисга Мурожаатномасида бугунги кунда ислохотларимиз самараси кўп жиҳатдан суд-ҳуқуқ соҳасида амалга оширилаётган ислохотлар билан чамбарчас боғлиқ эканлигини таъкидлаб, “Хабарингиз бор, сўнгги 4 йил давомида суд-ҳуқуқ соҳасини ислоҳ этиш борасида дадил қадамларни кўйдик. Бу йўналишдаги устувор масалалар юзасидан 40 дан ортиқ қонун, фармон ва қарорлар қабул қилинди. Адолат бу - давлатчиликнинг мустаҳкам пойдеворидир. Адолат ва қонун устуворлигини таъминлашда эса суд ҳокимияти ҳал қилувчи ўринни эгаллайди. Шу нуқтаи назардан қарайдиган бўлсак, бу борада ҳали қиладиган ишларимиз жуда кўп. Суд тизимида рақамлаштириш янада кенгайтирилиб, фуқароларимизга суд биносига келиб юрмасдан, “онлайн” тартибда мурожаат қилиш имконияти яратилади. Шунингдек, фуқаролар ўз аризаларини кўриб чиқиш жараёнини масофадан туриб кузатиб бориши мумкин бўлади”, деб айтиб ўтдилар [1].

Меҳнат қилиш ҳар бир шахснинг конституциявий ҳуқуқи бўлиб, Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 37-моддасида ҳар бир шахс меҳнат қилиш, эркин касб танлаш, адолатли меҳнат шароитларида ишлаш ва қонунда кўрсатилган тартибда ишсизликдан ҳимояланиш ҳуқуқига эга эканлиги мустаҳкамланган. Мамлакатимизда аҳолини иш билан таъминлаш янги иш ўринларини яратиш борасида халқаро ташкилотлар билан ўзаро манфаатли бир қатор лойиҳалар амалга оширилмоқда. Жумладан, 2020 йил декабрь ойида Бандлик ва меҳнат муносабатлари вазирлиги лойиҳаси асосида Осиё тараққиёт банки Ўзбекистонда ишсизликни қисқартиришга қаратилган лойиҳа учун 93 млн АҚШ доллари миқдорида кредит ажратишни маъқуллади [2].

Бандлик ва меҳнат муносабатлари ҳамда Олий ва ўрта махсус таълим вазирликлари биргаликда ишлаб чиққан лойиҳага кўра, 60 минг фуқаро, шу жумладан, 48 минг банд бўлмаган аҳоли ўз касбий кўникмаларини яхшилаш имкониятига эга бўлади.

Айни вақтда ушбу каби масалалар долзарб бўлиб, бу жараёнда юзага келаётган муаммо нафақат иш ўринлари камлиги туфайли ишсизликнинг ортиб



бораётгани, балки иш билан таъминланган фуқароларнинг асосиз равишда ишдан бўшатилаётганлиги ҳамдир. Бунинг натижасида, иш берувчи ва ходимлар ўртасида ишга тиклаш масаласида кўплаб низолар келиб чиқмоқда. Судларда ушбу турдаги низоларни кўришда бир қанча муаммоларнинг мавжудлиги эса уларни тўғри ва адолатли ҳал қилишга тўсқинлик қилади.

Корхона, муассаса, ташкилотларда ходим ва иш берувчи ўртасида юзага келаётган келишмовчиликларни бартараф этишнинг турли йўллари мавжуд бўлса-да, аксарият низолар бевосита суд орқали ҳал қилинади. Ҳар бир шахсга ўз ҳуқуқ ва эркинликларини суд орқали ҳимоя қилиш, давлат органлари, мансабдор шахслар, жамоат бирлашмаларининг хатти-ҳаракатлари устидан судга шикоят қилиш ҳуқуқининг Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 44-моддасида кафолатланганлиги инсон ва фуқароларнинг ҳуқуқ ҳамда эркинликларини ҳимоя қилишда суд ҳокимиятининг алоҳида ўринга эга эканлигининг исботидир.

Айниқса, меҳнат шартномасини бекор қилишга оид меҳнат низоларининг фақат судларга тааллуқли эканлиги, яъни бундай турдаги низолар фақат фуқаролик ишлари бўйича судларда кўрилиши судларнинг зиммасига янада кўп маъсулият юклайди.

Умумий қоидага кўра меҳнат низолари меҳнат низоларини ҳал қилишнинг ўзига хос хусусиятлари (судгача ва суд тартибида) мавжуд бўлиб, суд ва меҳнат низолари комиссиясига тааллуқли саналиши сабабли ушбу мақолада бу борадаги мавжуд муаммолар юзасидан айрим муаллифлик таклиф ва хуласаларимизи илгари сурамиз.

Меҳнатга доир ҳуқуқий муносабатларидан келиб чиқадиган низоли ишларни судда кўришга тайёрлашнинг муҳим процессуал хусусиятлари мазкур туркумдаги ишни судда кўришга тайёрлаш учун махсус муддатларнинг жорий этилганлигидир. Хусусан, ФПКнинг 202-моддасига мувофиқ фуқаролик ишларини суд муҳокамасига тайёрлаш ариза қабул қилинган ва фуқаролик иши кўзгатишдан кундан эътиборан ўн кунлик муддатдан кечиктирмай амалга оширилиши керак. Алоҳида ҳолларда, бу муддат ўта мураккаб ишлар бўйича судьянинг асослантирилган ажримига биноан йигирма кунга узайтирилиши мумкин, бундан алимент ундириш ҳақидаги, майиб бўлганлик ёки соғлиққа бошқача тарзда шикаст етказилганлиги, шунингдек боқувчисининг вафот этганлиги муносабати билан етказилган зарарнинг ўрнини қоплаш ҳамда меҳнатга оид ҳуқуқий муносабатлардан келиб чиқадиган талаблар тўғрисидаги ишлар мустасно.

Меҳнатга доир ҳуқуқий муносабатлардан келиб чиқадиган ишларни судда кўриш муддатларида ўзига хос процессуал хусусиятлар мавжудлигини алоҳида қайд этиш лозим. Жумладан, ФПКнинг 207-моддасига мувофиқ, меҳнат ишлари биринчи инстанция суди томонидан судда кўришга тайёрлаб бўлинган кундан эътиборан йигирма кундан кечиктирмай кўрилиши лозим. Қонунчиликда бундай талабнинг белгиланиши меҳнат муносабатлари иштирокчиларининг бузилган ҳуқуқларини суд орқали тез фурсатларда ҳимоялашни назарда тутди. Бироқ шуни алоҳида таъкидлаб ўтиш лозимки, бу норма талаби қачонки судлар томонидан моддий ҳуқуқ нормаларининг бошқа талабларига тўла риоя этганида юқоридаги вазифа амалга ошишига эришиш мумкин. Чунки ҳар қанча қонун нормасида ҳуқуқни муҳофазаловчи норма ўрнатилмасин, ишни кўриш вақтида моддий ёки процессуал ҳуқуқ нормаларига риоя этилмаслиги келгусида низо субъектларининг ортиқча вақтини ва сарф харажатини ортишига олиб келади. Жумладан, Жамоа келишуви ёки жамоа шартномасида меҳнат шартномасини иш берувчининг ташаббуси билан бекор қилиш учун касаба уюшмаси кўмитаси ёки ходимлар бошқа вакиллик органининг олдиндан розилигини олиш назарда тутилган бўлса-да, шартномани бундай розиликни олмай бекор қилишга йўл қўйилмаслиги Меҳнат кодексида белгиланган бўлсада айрим ҳолларда бу қоидага риоя этмаслик келгусида тарафларнинг оворагарчилигига ва ортиқча сарсон бўлишига олиб келади. Масалан, Г.М. жавобгар институтга нисбатан институт ректорининг буйруғини ғайриқонуний деб топиб, уни бекор қилиш ва ишга тиклаш, мажбурий прогул кунлари учун иш ҳақи ҳамда маънавий зарарни ундириш ҳақида даъво билан судга мурожаат қилган.

Қуйи судларнинг қарорлари билан даъвони қаноатлантириш рад қилинган. Аниқланишича, даъвогар 2007 йилдан бошлаб меҳнат шартномаси асосида институтда кафедра ўқитувчиси вазифасида ишлаб келган. Институтнинг буйруғи билан тарафлар ўртасида тузилган меҳнат шартномаси Ўзбекистон Республикаси Меҳнат кодекси 100-моддаси иккинчи қисмининг 7-бандига асосан 2018 йил 23 март куни бекор қилинган.

Даъвогар билан тузилган меҳнат шартномасини бекор қилишга Ўзбекистон Республикаси Меҳнат кодекси 100-моддаси иккинчи қисмининг 7-банди, огоҳлантириш хати ҳамда Институт бирлашган касаба уюшмаси кўмитаси раёсатининг йиғилиш қарори асос қилиб олинган.

Даъвогар меҳнат шартномасини бекор қилиш ҳақидаги буйруқни бекор қилиш, ишга тиклаш ва мажбурий бекор юрган кунлари учун иш ҳақини

ундириш ҳақидаги даъво аризасида асос сифатида уни ишдан бўшатишда меҳнат қонунчилигидаги бир қатор нормаларга риоя қилинмаганлиги, институтнинг бирлашган касаба уюшма кўмитасининг розилиги олинмаганлиги, унга йиғилиш ўтказиладиган сана ва жой ҳақида олдиндан ёзма равишда хабардор қилинмаганлигини кўрсатган.

Қуйи судлар даъвои рад қилишда, даъвогар билан тузилган меҳнат шартномасини бекор қилиш ҳақидаги буйруқ қонуний равишда чиқарилганлигига асосланган. Ўзбекистон касаба уюшмалари Федерацияси Кенгаши Раёсатининг 2013 йил 26 январдаги 9-15-сонли қарори билан тасдиқланган Ўзбекистон касаба уюшмалари Федерацияси тизимидаги бошланғич касаба уюшмаси ташкилоти тўғрисидаги намунавий Низомнинг 9.2-бандида бошланғич ташкилот касаба уюшмаси кўмитасининг ваколатларида, жамоа шартномасида назарда тутилган ҳолларда иш берувчининг ташаббусига кўра, ходим билан меҳнат шартномасини бекор қилишга розилик бериш ёки бермаслик масалани ҳал қилиши қайд этилган. Институт маъмурияти ва касаба уюшмаси ташкилоти ўртасида 2017-2020 йиллар учун тузилган жамоа шартномасининг 3.4-бандида меҳнат шартномасини иш берувчининг ташаббуси билан бекор қилиниши фақатгина касаба уюшма кўмитасининг олдиндан розилигини олиб амалга оширилиши кўрсатилган.

Таълим, фан ва маданият ходимлари институт бирлашган касаба уюшма кўмитаси Раёсатининг 2018 йил 12 мартдаги 1-3 “О”-сонли қарорида даъвогар билан меҳнат шартномасини бекор қилишга розилик берилган.

Даъвогар билан тузилган меҳнат шартномасини иш берувчининг ташаббуси билан бекор қилишда бирлашган касаба уюшмаси раёсатининг розилиги олинганлиги ҳолати юзасидан жавобгар вакиллари юқорида номи қайд этилган Низомнинг 9.4-бандида Раёсат сайланган касаба уюшма кўмитаси ўзининг айрим ваколатларини, шу жумладан меҳнат шартномасини бекор қилишга розилик бериш ваколати ҳам Раёсатга берилганлигини, касаба уюшмасининг айнан қандай ваколатларни раёсатга берганлиги Институт бошланғич касаба уюшмаси кўмитаси йиғилиши баённомасида кўрсатилганлигини баён этган ва ушбу 2017 йил 3 апрелдаги баённомани тақдим этган.

Ушбу баённомада жамоа шартномасида назарда тутилган ҳолларда иш берувчининг ташаббусига кўра, ходим билан меҳнат шартномасини бекор қилишга розилик бериш ёки бермаслик масаласини ҳал этиш касаба уюшмаси

қўмитаси йиғилиши баённомаси асосида раёсатга бериши қонун талабига зид деган хулосага келган.

Бундан ташқари, судлов ҳайъати томонидан бундай хулосага келишда, гарчанд, даъвогар билан тузилган меҳнат шартномаси иш берувчининг 2018 йил 23 мартдаги 71-ш-сонли буйруғи билан бекор қилинган ва бирлашган касаба уюшма қўмитаси раёсатининг 2018 йил 12 мартдаги 1-3 “О”-сонли қарори билан розилик берилган бўлса-да, ушбу қарор меҳнат шартномаси бекор қилингандан кейин, яъни 2018 йил 30 мартда институт бошланғич касаба уюшмаси қўмитаси йиғилиш қарори билан қайтадан тасдиқланганлигини инобатга олган. Шунингдек, судлов ҳайъати касаба уюшмасининг йиғилиши ҳақида даъвогар тегишли тартибда хабардор қилинмаганлиги ҳақидаги хулосага келган.

Ваҳоланки, Ўзбекистон касаба уюшмалари Федерацияси Кенгашининг 2016 йил 19 апрелдаги 2-11-сонли қарорига асосан, масаласи кўрилатган ходим тегишли касаба уюшмаси органи мажлисида иштирок этиши учун етарли имконият яратилиши лозимлиги, ходимга йиғилиш ўтказиладиган сана ва жой ҳақида олдиндан ёзма равишда (тилхат билан топшириш ёки почта орқали юбориш йўли билан) хабардор қилиниши шартлиги, ходим мажлисга узрли сабабларга кўра иштирок этмаганда, уни кўриб чиқиш кейинга қолдирилиши ва иш берувчига бу ҳақда маълум қилиниши, мажлисни кейинга қолдириш қонунда кўрсатилган муддат доирасида белгиланиши ва мазкур муддат давомида ходимнинг иштирокини таъминлашнинг имкони бўлмаган тақдирда, мажлис унинг иштирокисиз ўтказилиши мумкинлиги белгилаб қўйилган.

Ўзбекистон Республикаси Меҳнат кодексининг 100-моддасига кўра, номуайян муддатга тузилган меҳнат шартномасини ҳам, муддати тугагунга қадар муддатли меҳнат шартномасини ҳам иш берувчининг ташаббуси билан бекор қилиш асосли бўлиши шарт.

Шунга кўра, Олий суднинг фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъати даъвогар билан тузилган меҳнат шартномаси меҳнат қонунчилиги талабларига зид равишда бекор қилинган деб ҳисоблаб, 2019 йил 30 июлдаги ажрими билан суд ҳужжатларини бекор қилиб, даъвогарнинг даъво талабларини қаноатлантириш тўғрисида янги қарор қабул қилган [3].

Бу борадаги қонунчилигимиздаги яна бир муаммо шундаки, ФПКнинг 184-моддаси талабларига мувофиқ меҳнат шартномаси ғайриқонуний равишда бекор қилинган ходимларни ёки ғайриқонуний равишда бошқа ишга

Ўтказилган ходимларни илгариги ишига тиклаш тўғрисидаги ишлар бўйича суд меҳнат шартномасини бекор қилишга ёки бошқа ишга ўтказишга фармойиш берган мансабдор шахсни учинчи шахс сифатида жавобгар тарафида ишда иштирок этиш учун ўз ташаббуси билан жалб қилиши шарт. Чунки аксарият ҳолларда иш берувчилар ўзининг шахсий манфаатлари ёки ғайриқонуний талабларини бажармаган ходимлар билан қонун талабларига зид равишда меҳнат шартномаларини бекор қиладилар. Бироқ, Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 17 апрель 1998 йилдаги “Судлар томонидан меҳнат шартномаси (контракти)ни бекор қилишни тартибга солувчи қонунларнинг қўлланиши ҳақида”ги 12-сонли қарорининг 52-банди талабларига мувофиқ ғайриқонуний меҳнат шартномасини бекор қилиш ёки ходимни ноқонуний бошқа ишга ўтказишни буйруғи билан амалга оширган мансабдор шахсни ишга жавобгар тарафидан учинчи шахс сифатида жалб этиш масаласини одатда судья ишни судда кўришга тайёрлаш босқичида ҳал этади, бу масала ишнинг суд мажлисида кўрилиш жараёнида ҳам ўз ечимини топиши мумкин. Мансабдор шахсни бундай жалб этиш иш бўйича жавобгарнинг вакили сифатида сўзга чиқиш ҳуқуқидан маҳрум этмайди. Ишнинг кўрилиш вақти ва жойи тўғрисида тегишлича хабар берилган мансабдор шахс суд залига узрсиз сабабларга кўра келмаса ёки унинг ҳозир бўлмаслик сабаблари ҳақида маълумот бўлмаган тақдирда, суд бу шахснинг иштирокисиз ҳам ишни кўриши мумкин [4]. Юқоридан келиб чиқадики суд мансабдор шахсни ишда иштирок этишга жалб қилиши суднинг ихтиёрида бўлиб қолмоқда ваҳоланки ФПКнинг 184-моддаси талабларига кўра эса шартлиги белгиланган, шунга кўра Пленум қарорининг 54-бандини ФПКнинг 184-моддаси талабларига мувофиқлаштириш мақсадга мувофиқ ва бу келгусида регресс даъволар кўзғатилишини олдини олишга хизмат қилган бўлар эди.

Ривожланган хорижий давлатлар тажрибасига кўра, меҳнат низолари судларда кўрилишида, асосан келишув битими тузиш энг мақбул восита саналади ва бу суд харажатларининг камайишига хизмат қилади. Биз томонимиздан 2017 йилда нашр этилган “Фуқаролик суд ишларини соддалаштирилган тартибда кўришнинг тартиби ва шартлари” номли илмий мақоламизда, суд ишларини юритишда келишув битими тузиш, ёки ишни судгача ҳал этиш тартибларини янада такомиллаштириш судьяларнинг иш хажмини камайтириш билан бирга кўрилиши лозим бўлган суд ишларини сифатини ортишига хизмат қилиши таъкидлаб ўтилган [5, С. 52-56].

Айнан бизда ҳам меҳнат низоларини судда кўришнинг яна бир хусусияти

даъвогардан давлат божининг ундирилмаслигидир. Ўзбекистон Республикасининг “Давлат божи тўғрисида”ги қонунинг 19-моддасига мувофиқ, даъвогар давлат божини тўлашдан озод этилган тақдирда даъво қаноатлантирилса, давлат божи жавобгардан (агар у давлат божини тўлашдан озод этилмаган бўлса) давлат даромадига белгиланган даъво суммасига мувофиқ ундирилади. Ушбу моддада ёки бирор бир нормада тарафлар келишув битимини тузсалар, давлат божининг муайян қисми қайтарилишига оид норма мавжуд эмас. Бу ҳолат тарафларнинг келишув битими тузишига қисман бўлса-да монелик қилувчи ҳолатлардан саналади.

Юқорида айтганимиздек, меҳнат низолари нафақат судлар томонидан, балки меҳнат низолари комиссияси томонидан ҳам кўриб чиқилиши мумкин, бунда қандай меҳнат низолари бевосита судга тааллуқлилиги масаласи қонунчилик билан белгилаб қўйилган. Тан олиб айтиш керакки, Меҳнат Кодексида меҳнат низолари комиссияси ваколатлари ва низони кўриб чиқиш 262-267-моддаларида белгиланган қоидалар асосида тартибга солиш белгилаб қўйилган бўлса-да, амалда ушбу органнинг фаолиятини ва унинг қарорининг қонуний кучи таъминлаш имкони мавжуд эмас. Бу ҳолат қуйидагилар билан бевосита боғлиқ бўлиб, аввало, меҳнат низолари комиссиясининг фаолиятига ташкилий раҳбарликни амалга оширувчи бевосита органнинг мавжуд эмаслиги, ҳеч бўлмаганда касаба уюшма қўмитаси сингари унинг юқори турувчи органлари томонидан унинг фаолияти мувофиқлаштирилмайди ёки фаолияти махсус ваколатли орган (масалан, Бандлик ва меҳнат муносабатлари вазирлиги томонидан) назоратга олинмаган. Иккинчидан, касаба уюшма қўмитаси аъзоларининг келгуси меҳнат фаолиятини кафолатлаш Меҳнат кодекси ва “Касаба уюшмалари тўғрисида”ги Қонунда белгилангани каби меҳнат низолари комиссияси аъзоларининг меҳнат ҳуқуқларининг кафолатига доир алоҳида норматив ҳужжатнинг мавжуд эмаслиги, шунингдек уларнинг ҳуқуқий билимларининг оширилишига доир ўқув курсларига жалб этилмаслиги, энг асосийси, ҳар қандай вазиятда ҳам мазкур комиссия аъзолари иш берувчига ҳам моддий, ҳам маънавий қарам эканлиги билан изоҳланади. Қолаверса, улар томонидан қабул қилинган қарорнинг иш берувчи томонидан бажарилиши мажбурий тусга эга эмаслиги ҳам юқоридаги каби салбий ҳолатларни вужудга келтиради.

Меҳнат низоларини судда кўриш тартибини такомиллаштириш юзасидан бир қатор олимлар ўз таклифларини илгари сурганлар, жумладан, М.М.Мамасиддиқов ҳам судларни ихтисослаштириш ва меҳнат низоларини

кўрувчи алоҳида судларни ташкил қилиш масаласини илгари сурган. Унинг фикрича, меҳнат ҳуқуқий муносабатлардан келиб чиқадиган низоли ишларни кўриб ҳал қилувчи махсус меҳнат ишлари бўйича судларни ташкил этиш фуқароларнинг қонуний ҳуқуқ ва манфаатларини самарали ҳимоя қилишда муҳим омил бўлиб ҳисобланади [6, Б.16]. М.Мамасиддиқовнинг ушбу қарашларини инкор этмаган ҳолда судларни ихтисослаштириш бирмунча амалга оширилиши вақт ва маблағ жиҳатидан мураккаб жараён бўлганлигини, қолаверса судда ишни кўриш суд иш юритув тартибигагина эмас, энг муҳими, судьянинг билими ва малакасига боғлиқлигини инобатга олиб, биз судьялар корпусини ихтисослаштириш, фуқаролик судлари тизимида меҳнат низоларини кўришга ихтисослашган алоҳида судьялар корпусини шакллантириш мақсадга мувофиқ эканлигини илгари сурамиз. Ушбу ҳолатда судья доимий равишда меҳнат низоларини тартибга солувчи норматив ҳужжатлар ва уларни амалиётга тадбиқ этиш механизмларини ўзлаштириш ва бу борадаги ўз амалий малакасини ошириб боришига имкон бўлади. Шу орқали келгусида Франция ва Германия сингари меҳнат низоларини коллегиял, яъни иш берувчи ва ходимлар вакил қилган шахслардан иборат судьялар кўрувчи коллегиял тизимини вужудга келишига эришишимиз мумкин бўлади.

Айни вақтда фуқаролик процессида суд ишларини қисқа муддатларда кўриб чиқилишига доир ислохотларнинг такомиллашувига салбий таъсир қилувчи омиллардан яна бири, қонунни тақбиқ этишга қаратилган механизмларда белгиланган бўшлиқлардир. Жумладан, 2019 йил 10 майда қабул қилинган 536-сонли “Бази давлат органлари ва ташкилотларнинг фаолияти такомиллаштирилиши муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида” ги [7] Қонунининг 17-18-19-моддаларига мувофиқ ФПК, ИПКнинг 165-моддасининг бешинчи қисми биринчи жумласига ва МСиЮТКнинг 143-моддасининг тўртинчи қисми биринчи жумласига “суд ишларини юртиш иштирокчилари ва суд мажлиси залида ҳозир бўлганлар ёзма қайдлар қилиш, стенограмма юритиш ва овоз ёзиб олиш ҳуқуқига эга” эканлигига оид ўзгартишлар киритилди, ФПКнинг 208 моддаси олтинчи қисми биринчи жумласига эса, бу мазмундаги ўзгартириш киритилмасдан “Суд процесси иштирокчилари ва суд мажлиси залида ҳозир бўлганлар ёзма қайдлар қилиш ҳуқуқига эга” эканлигига оид тушунарсиз бўлган ўзгартириш киритилди, ваҳоланки 2018 йилда кодекснинг янги таҳрирдаги матнида “ёзма қайдлар қилиш ҳуқуқи” суд мажлиси залида ҳозир бўлганларнинг ҳуқуқи

эканлиги мустақамланган. Бу борада яқин кўшнимиз бўлган Қозоғистон Республикаси ФПКга 2020 йил 10 июндаги № 342-VI-сонли “Қозоғистон Республикаси Фуқаролик процессуал кодексига судлар фаолиятини такомиллаштириш ва ортиқча ҳаражатларни олдини олиш тўғрисида”ги Қонунининг 23-бандига мувофиқ [8], фуқаролик процессуал кодексига “Электронний протокол” деб номланган янги 133-4-модда киритилди ва унга кўра эндиликда аудио ва видеоёзувлар суд муҳокамасида электрон протокол сифатида тан олиниши белгиланди. Бизнингча, фуқаролик судлов тизимимизда ҳам иқтисодий процесс ва маъмурий суд ишларини юритиш иштирокчилари каби фуқаролик процесси иштирокчилари ҳам стенограмма ва овоз ёзиб олиш ҳуқуқига эга бўлиши, процессда вақтнинг ва ортиқча ҳаражатларнинг олдини олиш билан бирга-одил судловни таъминлашга хизмат қилган бўлар эди.

### Сноски/Иқтибослар/References:

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси. 29.12.2020 // URL: <https://president.uz/ru/lists/view/4057>.
2. Осиё тараққиёт банки ишсизликни қисқартиришга қаратилган лойиҳа учун 93 млн АҚШ доллари ажратади. // URL: <https://review.uz/oz/post/osiyo-taraqqi-yot-banki-ishsizlikni-qisqartirishga-qaratilgan-loyiha-uchun-93-mln-aqsh-dollar-ajratadi>.
3. Ўзбекистон Республикаси Олий судининг фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъати томонидан 2019 йилнинг учинчи чорагида назорат тартибда кўрилган ишлар бўйича суд амалиёти 6-1154-19-сонли иш. // URL: <http://sud.uz>.
4. Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 17 апрель 1998 йилдаги “Судлар томонидан меҳнат шартномаси (контракти)ни бекор қилишни тартибга солувчи қонунларнинг қўлланиши ҳақида”ги 12-сонли қарорининг 52-банди. // URL: <https://nrm.uz/content>
5. Кучкаров Хамидулло Абдурасулович, [Порядок и условия упрощенного порядка гражданского судопроизводства / Арбитражный и гражданский процесс №5 – 2017. С. 52-56.](#) // URL: <http://lawinfo.ru/catalog/contents-2017/arbitrazhnyj-i-grazhdanskiy-process/5/>.
6. Мамасиддиқов М.М. Меҳнатга оид ҳуқуқий муносабатлардан келиб чиқадиган низоли ишларни судда кўришнинг процессуал хусусиятлари. Юридик фанлари номзоди илмий даражасини олиш учун дисс. Т.: 2002.–160 б.
7. 2019 йил 10 майда қабул қилинган 536-сонли “Баъзи давлат органлари ва ташкилотларнинг фаолияти такомиллаштирилиши муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида” ги Қонун // URL: <https://lex.uz/docs/4329305>
8. О внесении изменений и дополнений в Гражданский процессуальный кодекс Республики Казахстан по вопросам внедрения современных форматов работы судов, сокращения излишних судебных процедур и издержек. 10 июня 2020 года № 342-VIЗПК. // URL: [https://online.zakon.kz/document/?doc\\_id=37932286](https://online.zakon.kz/document/?doc_id=37932286)